

Leena Saloheimo

Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö

leena.saloheimo@vsy.fi

Artikkeli julkaistu v. 2008 Aikuiskasvatuksen 47. vuosikirjassa

[Hiljainen tieto: tietämistä, toimimista, taitavuutta](#)

Toimittajat Auli Toom ja Jussi Onnismaa

Kustantaja [Kansanvalistusseura](#) 2008

Opitun tunnistaminen ja tunnustaminen vapaassa sivistystyössä

Sisällys

1. Elinikäisen oppimisen toinen tuleminen ja vapaa sivistystyö	2
2. Vapaassa sivistystyössä opitaan erityistä ja yleistä	3
4. Euroopan ja maailman taloutta vahvistetaan yksilön oppimismotivaatiota tukemalla	4
5. Kehittämishankkeita vapaassa sivistystyössä	5
6. Opitun tunnustamisen prosessi	6
7. Välineitä vapaassa sivistystyössä kehittyvien kompetenssien kuvaamiseen	8
8. Yhteenvetoa	9
Lähteet	10

1. Elinikäisen oppimisen toinen tuleminen ja vapaa sivistystyö

Opitun tunnustamisesta alettiin puhua 1990-luvun lopulla. Lama oli takana ja Suomi oli liittynyt Euroopan unioniin. Uusi käsite liittyi elinikäisestä oppimisesta käydyn keskustelun toiseen vaiheeseen¹, jota suuntasivat ja voimistivat EU –politiikka monine asiaan liittyvine asiakirjoina ja prosesseineen sekä Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön OECD:n jäsenmaissaan tekemät selvitykset ja kannanotot. Elinikäisen oppimisen periaatteiden mukaan oppiminen ei liity vain koulumaailmaan tai tiettyyn ikään, vaan se on koko inhimillisen elämän jatkuvaa ja kaikenlaisiin tilanteisiin liittyvää toimintaa. Elinikäisen oppimisen strategiaan kuuluu, että ihmisillä tulee olla mahdollisuus saada virallinen tunnustus elämänsä eri vaiheissa ja tilanteissa hankkimalleen osaamiselle ja päästä hyödyntämään sitä koulutuksessa, työelämässä ja muussa yhteiskunnallisessa toiminnassa.

Elinikäisen oppimisen politiikan painotukset ovat herättäneet vastakaikua vapaan sivistystyön kehittäjissä. Alan toimijat kokevat olevansa elinikäisen oppimisen toteuttajia. Vapaan sivistystyön lain² tarkoituksena on kirjattu elinikäisen oppimisen henki kiteyttää sen, että kansalaisten opintotarpeita hoidetaan ”kehdestä hautaan” –periaatteella. Tutkintotavoitteisen koulutuksen ulkopuolella opitun tunnustamisessa on nähty mahdollisuuksia alan näkymättömäksi koetun toiminnan esille nostoon muun koulutuksen rinnalla.

Vapaa sivistystyö on tutkintotavoitteisen koulutusjärjestelmän sivuun sijoittuva aikuiskoulutuksen kenttä, joka koostuu 375:stä oppilaitoksesta. Verkosto kattaa hyvin koko maan, toimintaa on joka kunnassa. Kansalais- ja työväenopistot muodostavat oppilaitosten suurimman joukon, n. 240 opistoa. Kansanopistoja on 90, opintokeskuksia 11, kesäyliopistoja 20 ja liikunnan koulutuskeskuksia 14. Oppilaitokset ovat toimintamuodoiltaan ja tavoitteiltaan monimuotoisia, myös oppilaitosmuotojen sisällä on eroja. Oppilaitoksen koko, ylläpitäjä ja maantieteellinen sijainti vaikuttavat paitsi toimintasisältöihin myös toiminnan edellytyksiin. Osa oppilaitoksista järjestää myös ammatillista koulutusta siihen tarkoitettujen lainsäädännön puitteissa sekä avoimen yliopiston opintoja, joiden sertifiointista huolehtivat yliopistot. Koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta vapaan sivistystyön merkitys on arvioitu alueellisesti suureksi³.

Vapaan sivistystyön opinnoissa on Suomessa vuosittain noin miljoona netto-osallistujaa⁴ – se on siis merkittävä oppimisen areena. Osallistumiskynnys on matala, sillä opiskelijoille ei ole asetettu pohjakoulutusvaatimuksia. Opiskelijat ovat pääasiassa iältään 16 – 65 –vuotiaita, heistä 70 % on naisia. Opiskelu voi olla päätoimista tai osa-aikaista ja oppimismotiivit ja -tavoitteet monitahoisia ja yksilökohtaisia. Sivistystyön vapaus tarkoittaa mm. sitä, että oppilaitokset asettavat itse koulutuksen tavoitteet ja määrittelevät sisällöt yhdessä opiskelijoidensa tai taustayhteisönsä kanssa. Opinnoista mahdollisesti annettavilla todistuksilla ei nykyisellään ole virallista asemaa kansallisessa koulutus- ja tutkintojärjestelmässä.

Opitun tunnustamisen viitekehyksessä huomio kiinnitetäänkin oppimisen tulosten tunnistamiseen ja arviointiin. Opintojen pituudella, oppilaitosmuodolla tai oppimisen tavalla ei ole merkitystä. Lähestymistapa on uusi myös vapaassa sivistystyössä, missä on mm. juuri tututeltu joidenkin opintojen laajuuksien määrittelyyn opintoviikkoina ja nyttemmin myös opintopisteinä. Oppiminen on kontekstuaalista: tiedot ja taidot ovat tulosta osallistumisesta toimintaan tietyissä sosiaalisissa ja aineellisissa tilanteissa. Oppiminen on kommunikatiivista, prosessissa tietoja ja kompetensseja omaksutaan, mutta ne myös muotoutuvat ja muuttuvat. Osa oppimisprosessien tuloksista on luonteeltaan ”hiljaista”, henkilökohtaista, tilannesidonnaista sekä vaikeasti tunnistettavaa ja sanoitettavaa. ⁵ Mitä me oikeastaan tiedämme oppimisesta vapaassa sivistystyössä? Opitun tunnustaminen haastaa meidät tutkimaan oppimisprosessia ja jäsentämään prosessin tuloksia.

Vapaan sivistystyön oppilaitosten ja järjestöjen työntekijät ovat olleet sekä kiinnostuneita että ärsyntyneitä opitun tunnustamisesta. Epäilykset ovat liittyneet mm. oppimisen tulosten arviointiin ja kuvaamiseen – on arveltu sen johtavan suoritusten mittaamiseen ja tutkintojen tekemiseen. Tässä artikkelissa kiinnostuksen kohteena on vapaan sivistystyön lain nojalla järjestetyissä opinnoissa opittu ja sen tunnustaminen. Kuvaan osaamisen tunnustamisen perusteita, tavoitteita ja menetelmiä ja pohdin niitä vapaan sivistystyön kannalta.

2. Vapaassa sivistystyössä opitaan erityistä ja yleistä

Vapaan sivistystyön opintoihin osallistumisen tilastot kertovat, että eniten opiskellaan käsityötaitoihin liittyvässä koulutuksessa, 20 % osallistujista. Osallistuminen muihin aineryhmiin jakautuu seuraavasti: musiikki 14 %, liikunta ja urheilu 12 %, kuvataide 9 %, teatteri ja tanssi 5,5 %, englantia 5 %, tietotekniikan hyväksikäyttö 4,1 %, opetus- ja kasvatustyö sekä psykologia 2 %, kansalais- ja järjestötoiminta 2 %, terveysala alle 2 % osallistujista⁶. Koulutusta järjestetään monenlaisissa pedagogisissa kehyksissä oppiaineeseen, oppilaitoksen arvomaailmaan, opintoryhmään, sovittuihin tavoitteisiin, opettajan taitoihin tai muuhun sopivalla tavalla. Opiskelijat oppivat opiskelemaansa aihealueeseen liittyviä tietoja, taitoja, arvoja ja asenteita. Osa niistä on alkeistasoa, osa pidempiaikaisessa opiskelussa kehittyntä, mutta joukossa on myös pitkälle erikoistunutta taitoa ja asiantuntijuutta.

Monet vapaan sivistystyön tekijät ovat vakuuttuneita siitä, että tämän alan oppilaitoksissa opitaan erityisiä taitoja tai kompetensseja, joita ei muussa koulutuksessa synny. Kansanopistojen internaatissa asumiseen ja yhdessä toimimiseen perustuvan opetuksen ajatellaan kehittävän mm. sosiaalisia, kommunikaation ja elämänhallintaan liittyviä taitoja. Järjestömuotoiselle sivistystyölle ominainen ilman opettajaa toimiva, vertaistoimintaan perustuva opintokerho tuottaa mm. itseilmaisuuksiin, päätöksentekoon ja tavoitteelliseen vertaistoimintaan liittyvää osaamista. Vapaalle sivistystyölle ominaisten taitojen ja kompetenssien kehittyminen edellyttää siis sellaisten toimintatapojen ja menetelmien käyttämistä, jotka rakentuvat tasa-arvoiselle vuorovaikutukselle, yhteisöllisyydelle ja osallistujien oman elämäkokemuksen mukaan ottamiseen. Seppo Niemelä esittää, että vapaan kansansivistystyön pedagogiikan mukaiseen oppimiseen ei saa liittyä suorituspainetta. Koska tietoa luodaan yhdessä, toiminnalle ei myöskään voida asettaa muodollisia tavoitteita. Niemelä on kutsunut vapaata kansansivistystyötä kansalaisyhteiskunnan kouluksi – siellä opitaan yhteisössä toimimisen tai aktiivisen kansalaisuuden taitoja.⁷

Koska vapaan sivistystyön opinnoissa on vältelty kouluarvosteluun viittaavia toimintatapoja, opintotoimintaan ei välttämättä sisälly arviointia lainkaan. Kansalaisopistoissa tuttu ilmiö ovat ”luokalle” itsensä jättäneet opiskelijat, jotka ilmestyvät syksy toisensa jälkeen aloittamaan samaa kurssia. Osa saattaa olla kiinnittynyt tuttuun porukkaan tai opettajaan, mutta opiskelijoiden voi olla myös vaikea arvioida tai nähdä omaa edistymistään. Vaikka opintotoiminnassa korostetaan oppimisen iloa ilman suorituspainetta, tarvitaan rakentavia, innostavia, elämyksellisiäkin oppimistulosten kuvaamiseen ja arviointiin sopivia menetelmiä ja välineitä.

Vapaan sivistystyön koulutuksessa tapahtuvista oppimisprosesseista ja niiden tuloksista tiedetään huonosti, niistä on vähän empiiristä tutkimusta. Käsitteet ja menetelmät opinnoissa kehittyvien tieto- ja taitokokonaisuuksien kuvaamiseen kaipaavat myös päivitystä. Muun koulutuksen alueella on kuvattu ihmisessä ilmeneviä oppimistuloksia osaamiskokonaisuuksina - yksilön tietojen, taitojen ja asenteiden yhdistelminä, kompetensseina, jotka ilmentävät yksilön pätevyyttä, suorituspotentiaalia ja kykyä suoriutua tehtävistä muuttuvissa tilanteissa⁸. Vapaan sivistystyön opinnoissa voidaan ajatella syntyvän ainesidonnaista pätevyyttä ja esimerkiksi yhdessä toimimisessa tarpeellista yleistä pätevyyttä. Yleisten kompetenssien kehittyminen voi toteutua myös piilo-opetussuunnitelmana. Aktiivisen kansalaisuuden taitoja ei voida opettaa, mutta opiskelijat voidaan saada harjoittelemaan niitä valitsemalla sopivia opetus- ja oppimismenetelmiä, kommunikointikäytäntöjä ja toimintamalleja. Oppimisen ja sen ohjauksen menetelmien kehittäminen on osa vapaan sivistystyön pedagogista uudelleen jäsentämistä. Se on yksi avain opitun tunnustamisen toteuttamisessa.

3. Mitä opitun tunnustamisella tarkoitetaan

Osaamisen tunnustamisen käsitteistö on vasta muotoutumassa – käytetyissä termeissä on kirjavuutta sekä maiden ja kielten että koulutussektorien välillä. Puhutaan mm. aikaisemmin opitun (prior learning), kokemuksellisen oppimisen (experiential learning) tai kompetenssien tunnustamisesta. Myös EU:n ja OECD:n käyttämissä käsitteissä on eroja. Tässä artikkelissa nojaan opetusministeriön käyttämiin käsitteisiin sekä Cedefopin (ammatillisen koulutuksen eurooppalainen kehittämisskeskus) ja Euroopan komission käsitteistöön. Opitun tunnustaminen ja (aikaisemmin hankitun) osaamisen tunnustaminen tarkoittavat tekstissäni samaa asiaa.

Epävirallisen ja arkioppimisen tunnistaminen ja tunnustaminen on nostettu keskeiseksi edellytykseksi elinikäisen oppimisen periaatteen toteuttamisessa⁹. Epävirallista (non-formal) oppimista syntyy järjestetyissä tilanteissa, joissa on muiden tavoitteiden ohessa myös oppimistavoite. Tilanteet voivat

sijoittua työhön, harrastuksiin tai vapaaehtoistoimintaan. Osallistujilla on tietoinen oppimistarkoitus. Arkioppiminen (informal learning) on tulosta tilanteista arjen askareissa työssä, kotona ja vapaa-ajalla.¹⁰ Oppijalla ei ole niissä erityistä oppimisen tavoitetta, oppiminen on siis satunnaista. Opetusministeriön työryhmämuistiossa¹¹ puhutaan virallisen (formaalin) koulutusjärjestelmän ulkopuolella tapahtuvasta oppimisesta, joka jakautuu kahteen lajiin. Epävirallinen (non-formaali) oppiminen on järjestelmällistä ja ohjattua ja siitä voi saada todistuksen. Arkioppiminen (informaali oppiminen) tapahtuu työssä, järjestöissä, harrastuksissa ja vapaa-ajan toiminnoissa. Vapaan sivistystyön opinnot sijoittuvat epävirallisen oppimisen alueeseen.

Cedefopin määritelmän mukaan opitun tunnustamisella (recognition of prior learning) tarkoitetaan eri tavoin hankitun osaamisen muodollista tai virallista tunnustamista, virallisen statuksen antamisen prosessia, jossa osaamiselle myönnetään todistus, vastaavuus, opintopisteitä tms. Opitun sosiaalinen tunnustaminen viittaa siihen, että taloudelliset tai sosiaaliset sidosryhmät tunnustavat osaamisen tai kompetenssien arvon.¹² Koska vapaan sivistystyön opinnoista ei myönnetä tutkintoja eivätkä niiden järjestämät opinnot liity viralliseen koulutusjärjestelmään, täytyy opintojen tunnustamisen tapahtua muualla, vastaanottavassa oppilaitoksessa tai muussa tutkintoja myöntävässä toimielimessä. Kansanopiston käsityö- tai taideopintojen kirjaaminen osaksi käsi- ja taideteollisuusalan ammatillista tutkintoa on esimerkki virallisesta tunnustamisesta. Sosiaalista tunnustamista on taas se, että työnantaja antaa työntekijälle lisää palkkaa tai parempia työtehtäviä kansalaisopiston kieli- tai atkurssilla hankittujen taitojen perusteella.

Opitun tunnistaminen (identification) viittaa prosessiin, jossa opitun tunnustamista hakeva analysoi omia kokemuksiaan ja tuottaa osaamisen arvioinnissa tarvittavia materiaaleja ja todisteita osaamisestaan. Opetusministeriön työryhmämuistiossa tunnustamisesta käytetään myös käsitettä selvittäminen¹³. Kolmas tärkeä käsite on epävirallisen ja arkioppimisen tunnustaminen (validation of non-formal and informal learning), joka tarkoittaa ihmisen elämänsä eri vaiheissa hankkimien tietojen, tietotaidon, taitojen ja kompetenssien arviointia ja tunnustamista. Suomenkielisessä käytännössä tunnustaminen -sana viittaa siis sekä tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin että virallisen tai sosiaalisen tunnustuksen saamiseen osaamiselle.

4. Euroopan ja maailman taloutta vahvistetaan yksilön oppimismotivaatiota tukemalla

Muodollisen koulutuksen ulkopuolella hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamiseen traditiota ei ole ollut; menetelmiä ja käytänteitä on vasta ryhdytty luomaan. EU:n jäsenmailta edellytetään kansallisten tunnustamisjärjestelmien rakentamista. Tämä liittyy keskeisesti prosesseihin, joilla halutaan tehdä Euroopasta maailman dynaamisin tietoon perustuva talous vuoteen 2010 mennessä. Lissabonin Eurooppa-neuvoston vuonna 2001 asettamia tavoitteita työtetään Koulutus 2010-prosessissa, johon liittyvät myös korkeakoulutuksen Bologna- ja ammatillisen koulutuksen Kööpenhamina -prosessit. Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisella tähdätään myös kansalaisten liikkuvuuden edistämiseen Euroopan alueella ja laajemminkin.¹⁴

Euroopan komission vuonna 2001 antamassa tiedonannossa "Eurooppalaisen elinikäisen oppimisen alueen toteuttaminen"¹⁵ ja neuvoston vuonna 2002 antamassa elinikäistä oppimista käsittelevässä päätöslauselmassa¹⁶ painotettiin elinikäisen oppimisen merkitystä kilpailukyyn ja työllistettävyyden mutta myös yhteiskuntaan integroitumisen, aktiivisen kansalaisuuden ja henkilökohtaisen kehityksen kannalta. Komission aikuiskoulutusta koskevassa tiedonannossa "Aikuiskoulutus: oppia ikä kaikki"¹⁷ yksi viidestä keskeisestä viestistä aikuiskoulutuksen sidosryhmille on oppimistulosten tunnustaminen ja validointi (tunnustamisprosessi). Tavoitteeksi on asetettu aikuisväestön ja erityisesti iäkkäiden työntekijöiden ja heikosti koulutettujen yleisen pätevyytason nostaminen.

Opitun tunnustamisen tavoitteet ovat sopusoinnussa elinikäisen oppimisen tavoitteiden kanssa. Colardyn ja Björnavåld¹⁸ selvittivät Euroopan unionille tekemässään inventaariossa, että useimmissa Euroopan maissa epävirallisen ja arkioppimisen tunnustamiselle esitetään kolme poliittista päätavoitetta. Ensimmäinen koskee yksilöllisiä oppimistarpeita ja painottaa kaiken oppimisen olevan arvokasta. Tämä tavoite on lähellä elämänpituisen ja -laajuisen oppimisen strategioita. Inventaarion tekijät pitävät tätä opitun tunnustamisen motivoivaa vaikutusta tärkeimpänä. Toiseksi opitun tunnustaminen on osa kilpailukyyn ja taloudellisen suoriutumisen vahvistamiseen tähtäävää strategiaa. Kolmas tavoite liittyy institutionaalsiin kysymyksiin - opitun tunnustaminen avulla voidaan parantaa oppilaitosten toimintaa tekemällä ne joustavammiksi ja avoimmemmiksi muualla hankituille

oppimistuloksille ja edistää näin oppimisinstituutioihin pääsyä.

Opetusministeriön työryhmä toteaa muistiossaan, että koulutuksen taloudellisuuden, tehokkuuden ja joustavuuden parantaminen on yleiseurooppalainen tavoite. Opitun tunnustamisella ja tunnustamisella pyritään opiskelijan tai tutkinnon suorittajan kannalta mahdollisimman tarkoituksenmukaisiin koulutus- ja tutkintoprosesseihin. Periaatteena on työryhmän mukaan yksilökohtaisuus.¹⁹ Tarkoituksenmukaiset prosessit tarkoittavat mm. päällekkäisten ja oppijan osaamisen kannalta turhien opintojen välttämistä ja siten lyhyempiä koulutusaikoja ja parempaa kustannustehokkuutta. Lisäksi työryhmä esittää, että erityisesti aikuisopiskelijan opiskelumotivaatiota parantaa huomion kohdistaminen opinto- ja tutkintotodistusten sijasta hänen osaamiseensa ja sen dokumentoimiseen²⁰. Yksilökohtaisuutta toteutetaan mm. opintojen henkilökohtaistamisella, johon liittyvä kehittämissä on meneillään ammatillisessa aikuiskoulutuksessa ja korkeakouluissa.

Suomessa opitun tunnustamista on aiemmin toteutettu pääasiassa kolmella tavalla: koulutukseen hakeutumisen, aikaisempien opintojen ja osaamisen hyväksilukemisen sekä näyttötutkintotyyppisten osaamisen tunnustamisen menettelyinä. Oppilaitoksissa on yleensä tunnustettu muissa oppilaitoksissa suoritettuja samantasoisia opintoja – yliopistoissa siis vain yliopistotasoisia opintoja, ammattikorkeakouluissa vastaavia jne. Oppilaitosten ulkopuolella hankitun osaamisen tunnustamiseen ja tunnustamiseen ei ole ollut menettelytapoja. Suomen lainsäädännössä ei ole opitun tunnustamiseen liittyviä esteitä.

Euroopan maissa tehdyssä inventaariossa todettiin Suomen edenneen hyvin opitun tunnustamisen kehittämisessä suhteessa moniin muihin maihin²¹. Suomi on eturintamassa mm. siinä, että meillä on voinut suorittaa ammatillisen tutkinnon koulutuksesta riippumattomien näyttöjen avulla jo 1990-luvun alkupuolelta lähtien. Kehitys on aivan viime aikoina painottunut järjestelmien kehittämiseen opitun tunnustamiselle yliopistoissa osana Bolognan prosessia ja ammatillisessa koulutuksessa Kööpenhaminan prosessissa.

Osaamisen tunnustamista edistetään myös maailmanlaajuisesti. OECD on ollut aktiivinen viime vuosina: epävirallisen ja arkioppimisen tuloksien tunnustamisen ohjelmia toteutetaan 26 maassa viidessä maanosassa. OECD:n hankesuunnitelmassa opitun tunnustamisen edut luokitellaan neljään kategoriaan: taloudelliseen, koulutukselliseen, sosiaaliseen ja psykologiseen. Opitun tunnustaminen mm. lyhentää muodollisen koulutuksen kestoa ja siten säästää yksilön ja yhteiskunnan rahaa. Se tuottaa joustavia henkilökohtaistettuja oppimispolkuja; sen avulla koulutukseen saadaan uusia oppijaryhmiä. Opitun tunnustamisen avulla rakennetaan sosiaalisia instituutioita, jotka helpottavat siirtymistä koulutuksesta työelämään ja toisin päin; se lisää myös sosiokulttuurista tasa-arvoa ja yhteiskunnallista eheyttä jne. Psykologiset edut liittyvät mm. siihen että opitun tunnustaminen valtauttaa yksilöitä oppimisensa hallintaan paikan ja ajan suhteen sekä luo tutkintojen suorittamisesta pudonneille uusia näkymiä oppimisen jatkamiseen.²² Oppimismotivaation rakentuminen on elinikäisen oppimisen kynnyskysymys: aikuisia ei saada opiskelemaan, jos heidän on aloitettava opinnoissa nollapisteestä.

5. Kehittämishankkeita vapaassa sivistystyössä

Vapaan sivistystyön opinnoissa hankitun osaamisen tunnustaminen muussa koulutuksessa on ollut satunnaista ja usein yksittäisten toimijoiden keskinäiseen tuntemukseen perustuvaa sekä meillä²³ että monessa muussa Euroopan maassa. Opitun tunnustaminen nostettiin yhdeksi kolmesta kehittämisalueesta vapaan sivistystyön ensimmäisessä yhteisessä visiossa²⁴ ja se otettiin painopistealueeksi myös Vapaan sivistystyön osaaminen ja pätevyys VSOP –kehittämishankkeessa, joka aloitettiin opetusministeriön rahoituksella v. 1999. Vapaan sivistystyön keskusjärjestöjen yhteisjärjestö VSY on teettänyt selvityksiä²⁵ sekä osallistunut kahteen kansainväliseen opitun tunnustamisen kehittämissä hankkeeseen.

Määttä selvitti vuonna 2003, miten vapaan sivistystyön opintoja on tunnustettu hyväksilukemisen tai hakeutumisosoikeuden helpottumisen muodossa virallisessa koulutuksessa. Selvitys toteutettiin kyselynä vapaan sivistystyön oppilaitoksien rehtoreille ja haastatteleamalla vastaanottavien oppilaitosten ja opetushallinnon edustajia. Määttä esitti aineiston pohjalta viisi kehittämissä ehdotusta: kumppanuuksien rakentaminen, yleinen laatutyö, yhteismitallisuuden edistäminen, sisältökohtaiset kehittämisalueet ja rakenteellisiin uudistuksiin vaikuttaminen.²⁶

Oppimisen laatua kehitetään mm. osana opetuksen suunnittelua ja toteutusta oppilaitoksissa. Opitun tunnustamisen kehittämiseen on ollut helppo tarttua siellä, missä on jo aikaisemmin aloitettu

oppimisen laadun parantamiseen liittyvä työ. Opetushallituksen tukemat vapaan sivistystyön opitun tunnustamisen hankkeet vuosina 2004 ja 2005 painottuivat oppimisen tunnistamiseen taide- ja taitoaineissa. Tämä on ymmärrettävää osallistumistilastojen valossa – käden taidot vetävät selvästi suurimmat osallistujamäärät. Hankkeista saadut tulokset ovat kuitenkin jääneet hajanaisiksi. Kokoavaa kartoitusta vapaan sivistystyön opitun tunnustamisen kehittämistuloksista ei ole tehty.

VSY osallistui 2003 – 2005 REFINE (Recognition of Formal, Informal and Non-Formal Education) – hankkeeseen, jossa kokeiltiin ja sovellettiin EU-alueella kehitettyjä liikkuvuutta helpottavia välineitä opitun tunnustamisen välineinä vuosina 2003 – 2005 . Kukin kansallinen partneri kokosi maastaan koulutuksen eri sektoreita sekä nuoriso- ja vapaaehtoistyön sektoria edustavan ryhmän. Sektorirajat ylittävä yhteistyö oli kiinnostava avaus. Euroopan mittakaavassa hajanainen epävirallisen aikuisoppimisen ala jäi jalkoihin tässä laajassa yliopistovetoisessa hankkeessa. Hanke raportoi eri välineiden testauksen tulokset sekä sektorikohtaiset tulokset, otti kantaa opitun tunnustamisen laadunvarmistukseen ja tuotti suosituksen eurooppalaisesta opitun tunnustamisen menetelmäpakista.²⁷ Hankkeessa havaittiin myös konkreettisella tavalla, että esimerkiksi yksilön vaikeus jäsentää ja arvioida omaa osaamistaan ei ole kulttuurisidonnainen piirre, mutta jossain kulttuureissa ihmiset saattavat yliarvioida ja toisissa vähätellä osaamisiaan. Toinen yhteinen havainto oli se, että opitun tunnistamiseen kehittämistä on priorisoitava – siinä on paljon tehtävää, joka on ratkaisevaa opitun tunnustamisen muiden vaiheiden kannalta.

Pohjoismaisen ja baltialaisen vapaan sivistystyön edustajat yhdistivät voimansa pohjoismaisen ministerineuvoston rahoittamassa Joint Actions in Validation of Learning JaVal –hankkeessa. Siinä kerättiin tietoja vapaan sivistystyön opitun tunnustamisen politiikasta ja käytännöistä osallistujien maissa: Latviassa, Liettuassa, Norjassa, Ruotsissa, Suomessa, Tanskassa ja Virossa. Kaksivuotinen hanke päättyi vuoden 2007 alussa. Hankkeen tuloksena syntyi lista suosituksia osallistujamaiden poliittisille päättäjille ja vapaan sivistystyön kehittäjille. Poliittisen tason suositukset liittyivät opitun tunnustamiseen yksilön oikeutena, sen elinikäiseen oppimiseen motivoivaan vaikutukseen, ohjauksen ja neuvonnan järjestämiseen, riippumattomien arviointielinten perustamiseen sekä tutkimus- ja kehittämisresurssien varmistamiseen. Vapaan sivistystyön toimijoita veloitettiin vapaan sivistystyön (opinnoissa kehittyvien) kompetenssien selkeyttämiseen ja dokumentointitapojen kehittämiseen sekä aktiiviseen osallistumiseen kansalliseen ja kansainväliseen kehittämis yhteistyöhön opitun tunnustamisen alueella.²⁸

6. Opitun tunnustamisen prosessi

Opitun tunnustamisen prosessi käsittää yleensä vähintään osaamisen selvittämisen eli tunnistamisen, arvioinnin ja tunnustamisen. Opetusministeriön työryhmä esitti muistiossaan tunnustamisprosessin vaiheiksi seuraavat²⁹:

- informaation antaminen koulutukseen hakijoille, yleisölle, opiskelijoille
- ohjaus ja neuvonta
- yksilön osaamista kuvaavan aineiston kerääminen ja osaamisen dokumentointi
- osaamisen arviointi
- osaamisen tunnustaminen: koulutukseen pääsy tai osaamista kuvaava todistus tai opinto-/tutkintotodistus tai henkilökohtainen opintosuunnitelma

Samansuuntaisia jäsennyksiä on esitetty myös REFINE – sekä vapaan sivistystyön ”omassa” JaVal – hankkeessa.

Opitun tunnustaminen alkaa käsitteenä olla tuttu koulutukseen ammattilaisille, mutta nykyisille ja mahdollisille tuleville opiskelijoille sekä kansalaisille yleensä se saattaa olla uusi tai tuntematon asia, koska järjestelmiä ja käytäntöjä ollaan vasta rakentamassa. Informaation sekä ohjauksen ja neuvonnan ottamista mukaan prosessiin on pidetty tärkeänä kaikkialla. Se on kirjattu myös eurooppalaisten opitun tunnustamisen periaatteisiin sekä REFINE- ja JaVal -hankkeissa tehtyihin suosituksiin³⁰.

Oman osaamisen jäsentäminen ja kuvaaminen on useimmille ihmisille vaikeaa. Mm. lähes kaikkien 14 maan edustajat REFINE -hankkeessa raportoivat toisistaan riippumatta saman tuloksen. Vaikeus liittyy mm. oppimisen kontekstuaaliseen luonteeseen ja siihen, että oppimisprosessien tulokset ovat osittain ”äänettämiä” ja sellaisina hankalasti tunnistettavia, kuvattavia ja arvioitavia. Ihmiset eivät välttämättä ole itse tietoisia osaamisestaan eivätkä siitä, miten syvällinen vaikutus sillä on heidän toiminnassaan.³¹

Useimmat tarvitsevat ohjausta päästäkseen alkuun osaamisensa jäsentämisessä. Ohjausta ja neuvontaa tarvitaan myös opitun tunnustamisen prosessin läpiviemiseen. Opitun tunnustamisen järjestelmän rakentamiseen kuuluu tunnustamisprosessin eri vaiheisiin liittyvän ohjauksen ja neuvonnan sekä niihin tarvittavan täydennyskoulutuksen järjestäminen.

OPM:n työryhmämuistion³² mukaan osaamisen tunnistamisessa eli selvittämisessä yksilön opintosaavutukset tallennetaan ja tehdään näkyviksi. Tämä ei johda virallisen todistuksen tai tutkintotodistuksen antamiseen, mutta se voi muodostaa virallisen tunnustamisen perustan. Tunnustaminen edellyttää aina osaamisen ja opintosaavutusten arviointia ja voi johtaa todistuksen tai tutkintotodistuksen antamiseen. Opitun tunnustamisen eurooppalaisissa periaatteissa³³ korostetaan, että opitun tunnustamisen prosessiin lähteminen on yksilön kannalta aina vapaaehtoista. Tunnustusta hakevalle annetaan osaamisen tunnistamisessa aktiivinen rooli – ohjauksen ja neuvonnan turvin tarpeen vaatiessa.

Pohjoismaisia opitun tunnustamisen politiikkoja ja käytäntöjä selvittäneet Andersson ja Hult³⁴ tarkastelevat opitun arviointia ja tunnustamista konvergentti – divergentti -jatkumolla. Konvergentissa päässä tavoitteena on arvioida, osaako henkilö tietyt ennalta määritellyt asiat. Divergentti arviointi keskittyy tutkimaan, mitä henkilö osaa - se on lähempänä kuvaamista kuin arviointia. Vapaassa sivistystyössä opitun tunnustamisessa voidaan valita arvioinnin ja dokumentoinnin tapa. Valintaan vaikuttavat tunnustamisen tavoite ja viitekehys. Kun epävirallisen oppimisen tulos halutaan tuoda virallisen tunnustamisen piiriin esimerkiksi tutkintotavoitteiseen koulutukseen siirryttäessä, on ote yleensä konvergentti. Osaamista kuvaavien dokumenttien on oltava myös sellaisia, että vastaanottava osapuoli saa niistä tarvitsemansa informaation. Esimerkiksi Määrän selvityksessä³⁵ ilmeni, että vapaan sivistystyön opintojen tunnistamisessa tutkintotavoitteisessa koulutuksessa edellytykseksi nostettiin mm. opintojen dokumentoiminen, että on käytettävissä esimerkiksi opintojen tavoitteet ja sisällöt kuvaavaa ”tuoteseloste”, osaamisen tasoa kuvaavaa opintotodistus, portfolio tai opettajan lausunto tai näiden yhdistelmä. Niiden avulla opinnoissa opittua on mahdollista verrata vastaanottavan oppilaitoksen asettamiin osaamis- tai suorituskriteereihin. Opetusministeriön työryhmän esittää, että samanarvoisuuden periaatteen mukaan aikaisemmin hankittua osaamista verrataan koulutusjärjestelmän asettamiin tavoitteisiin ja vaatimuksiin³⁶. Suoritusta voidaan myös verrata kriteeristöön, joka perustuu tietyn tieto- ja taitoalueen tunnistamiseen ja määrittelyyn - esimerkkinä näyttötutkintojärjestelmä.

Euroopan maissa käytössä olevia todisteiden keräämisen menetelmiä ovat mm. koe tai tentti, havainnointiin perustuvat menetelmät, simulointi ja aidoista työ- tms. tilanteista kerätty aineisto yms.³⁷ Osa mainituista soveltuu ammatilliseen koulutukseen ja näyttökokeisiin perustuviin tutkintoihin. Euroopassa sekä virallisen että epävirallisen ja arkioppimisen dokumentoinnin menetelmänä käytettävää kompetenssien sertifiointia³⁸ edustavat Suomessa mm. tietokoneajokorttitutkinto ja yleinen kielitutkinto, jotka ovat koulutusjärjestelmästä riippumattomia näyttökokeeseen perustuvia tutkintoja. Niissä voidaan sertifioida myös vapaan sivistystyön kieli- ja atk-opintojen tuloksia. Esimerkkinä osaamiskriteereille rakentuvasta arvioinnista käsityön alueella on aikuisten käsityötaiteen perusopintojen opetussuunnitelma³⁹, joka perustuu valtakunnallisiin opetussuunnitelman perusteisiin. Opetussuunnitelman mallissa kokonaisuus koostuu moduuleista, joille on kullekin määritelty laajuus sekä osaamistavoitteet ja arviointikriteerit. Osaamisen dokumentointi- ja arviointivälineenä käytetään opiskelijan portfolioa.

Vapaassa sivistystyössä opitun arvioinnissa kriteerit voivat siis olla joko ennalta määrätty tai tilannekohtaiset. JaVal hankkeessa ehdotettiin, että arvioinnin tekee riippumaton arvioija tai vastaanottavan oppilaitoksen edustaja tai se voi toteutua myös opitun tunnustamista hakevan enemmän tai vähemmän ohjattuna itsearviointina.⁴⁰ Itsearviointi voi olla luonteeltaan formatiivista, diagnoosin luonteista, tarkoituksenaan henkilökohtaisen kehittymisen, oppimisprosessin tai urakehityksen, suuntaaminen ja ohjaaminen. Arvioinnin ote lähestyy silloin jatkumon avointa ja kuvailevaa, divergenttiä päätä.

Andersson ja Hult esittävät, että vapaan sivistystyön opitun tunnustaminen tulee järjestää sille ominaisilla – siis virallisesta koulutuksesta eroavilla – tavoilla ja menetelmillä⁴¹. JaVal -hankkeessa suositeltiin osaamista kuvaavien todisteiden keräämisessä ja dokumentoinnissa käytettäväksi portfolioa, CV:tä tai itsearviointia vapaan sivistystyön kontekstissa⁴². Muita vapaaseen sivistystyöhön sopivia tunnistamismenetelmiä voisivat olla haastattelu, dialogi tai tietokonepohjainen kompetenssianalyysi yksin, dialogina tai ryhmässä toteutettuna⁴³. Esimerkkejä henkilökohtaista kehittymistä palvelevista arviointikäytännöistä ovat Hyvinkään kansalaisopistossa taide- ja taitoaineissa toteutettu opiskelijan Oppimappi- portfolio (lähde) ja Närpiön, Kaskisten ja Kristiinankaupungin ruotsinkielisissä kansalaisopistoissa kehitetty portfoliomenetelmä⁴⁴.

7. Välineitä vapaassa sivistystyössä kehittyvien kompetenssien kuvaamiseen

Miten vapaalle sivistystyölle ominaisiksi ajateltuja taitoja tai kompetensseja tunnustetaan ja dokumentoidaan? Kiinnostava esimerkki kuvaamis- ja arviointityökalusta on Tanskassa sikäläisen opetusministeriön suojeluksessa rakennettu Kompetenssi-profiili (www.kompetenceprofilen.dk), joka on suunniteltu juuri kolmannen sektorin oppimisen kuvaamiseen. Työkalu koostuu verkossa olevasta kyselylomakkeesta ja sen pohjalle rakentuvasta graafisesta profiilista. Ohjelman avulla opiskelija voi itse jäsentää ja kuvata saavuttamiaan kompetensseja. Ihmisen oman tietoisuuden vahvistaminen ja kompetenssien dokumentointi ovat sen keskeisiä tavoitteita. Kysely koostuu seitsemään avainkompetenssiin liittyvistä kysymyksistä. Avainkompetensseja ovat:

- ammatillinen aihekohtainen kompetenssi
- terveyden ja fyysisen kunnon kompetenssi
- oppimiskompetenssi
- luova ja innovatiivinen (yrittäjyyden)kompetenssi
- itsesäätelyn kompetenssi
- kommunikatiivinen kompetenssi
- demokraattinen ja sosiaalinen kompetenssi

Avainkompetenssilista pohjautuu Tanskassa tehtyyn työelämän avainkompetenssien määrittelyyn, jota on työstetty vapaan sivistystyön tarpeisiin. Kukin avainkompetenssi on kompetenssi-profiilivälinettä varten purettu osaamiskuvauksiksi ja niihin liittyviksi helposti ymmärrettäviksi kysymyksiksi. Niihin vastataan arvioimalla omaa kehittymistä kysymyksen esittämässä asiassa. Esimerkiksi demokraattinen ja sosiaalinen kompetenssi koostuu seuraavista asioista:

- osallistua ja toimia erilaisissa yhteisöissä, joissa ihmisten sosiaalinen ja/tai kulttuurinen tausta poikkeaa omasta
- osallistuu yhteisöihin eri tasoilla passiivisen osallistumisen ja aktiivisen sitoutumisen, vaikuttamisen ja henkilökohtaisen vastuunoton ulottuvuuksilla
- vaikuttaa yhteisön hyvinvointiin ja solidaarisuuden tunteeseen, mikä tarkoittaa avoimuutta ja hakeutumista kontaktiin ja yhteistoimintaan muiden osallistujien kanssa
- pyrkiä vaikuttamaan erilaisissa asioissa, osallistua keskusteluun, kuunnella muiden mielipiteitä ja tuoda esiin omat mielipiteet ja näkemykset
- antaa ja vastaanottaa ohjausta ja neuvoja
- pysyä toimintakykyisenä konfliktitilanteista ja osallistua konfliktin ratkaisemiseen

Kompetenssiajattelulle perustuu myös eurooppalainen tutkintoviitekehys (European Qualifications framework for Lifelong Learning EQF), joka on rakennettu osana EU -komission ohjelmaa Lissabonin strategiassa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. EQF -kehys on suosituksen luonteinen: se on jäsenvaltioille vapaaehtoinen eikä sisällä mitään lainsäädännöllisiä velvoitteita. Sen perusta muodostuu tietojen, taitojen sekä henkilökohtaisten ja ammatillisten kompetenssien osa-alueista, jotka kukin on kuvattu oppimistuloksina kahdeksalla viitetasolla. Henkilökohtaiset ja ammatilliset kompetenssit jakautuvat vielä autonomian ja vastuullisuuden, oppimiskompetenssien, kommunikaatio- ja sosiaalisten kompetenssien ja ammatillisiin kompetensseihin. Viitekehys on rakennettu elinikäisen oppimisen näkökulmasta ja se kattaa yleissivistävän koulutuksen, ammatillisen koulutuksen, korkea-asteen koulutuksen ja aikuiskoulutuksen. Kehyksen tavoitteena on tutkintojen läpinäkyvyyden lisääminen ja vertailtavuus sekä osaamisen tunnustaminen.⁴⁵

Viitekehys on järjestelmätasoinen väline, mutta osaamisen alueet ja tasot on määriteltä yksilökohtaisina kompetensseina. Siihen sisältyy itsearviointin elementtejä. Kehystä on pidetty raskastekoisena, monimutkaisena ja tasomäärittelyissään epäloogisena. Siinä esitettyjen kompetenssien tutkiminen rinnan vapaan sivistystyön opinnoissa kehittyvien kompetenssien analysoimisen kanssa voisi kuitenkin avata tietä kohti vapaan sivistystyön opitun tunnustamista.

8. Yhteenvetoa

Opitun tunnustamiselle asetettu koulutukseen pääsyn joustavoittamisen ja oppilaitosten avautumisen tavoite on tärkeä niiden vapaan sivistystyön oppilaitoksien kannalta, joiden laajoja opintokokonaisuuksia ei tunnusteta opiskelijoita tutkintotavoitteiseen koulutukseen valittaessa. Esimerkiksi kansanopistojen tehtäväkseen ottama koulutustasojen tai -vaiheiden nivelenä toimiminen ei onnistu, jos opiskelijat eivät saa pisteitä tai hyväksilukua opinnoilleen koulutuspolkunsu seuraavaan vaiheeseen siirtyessään. Kouluttautumisen joustavuus on institutionaalisen tason tavoite ja liittyy kansallisten järjestelmien rakentamiseen, joka etenee tutkintotavoitteisen koulutuksen sektoreilla. Vapaa sivistystyö on pysynyt siitä syrjässä. Yhtäältä vapaata sivistystyötä ei tunnusteta yhteistyökumppaniksi. Toisaalta myös vapaan sivistystyön tekijät ovat olleet epävarmoja siitä, mitä tapahtuu, jos lähdetään mukaan opitun tunnustamisen kehittämisprosesseihin – meneekö sivistystyön vapaus saman tien. Opitun tunnustaminen ei ole saanut yksituumaista kannatusta vapaan sivistystyön tekijöiden keskuudessa⁴⁶. On kritisoitu kaikkialle tunkevaa hyötyajattelua ja pelätty vapaan itsensä kehittämisen puolesta. Kentällä on myös ennakoitu, että opitun tunnustaminen tarkoittaa vapaan sivistystyön formaalistumista, opetussuunnitelmien määrittymistä virallisen koulutuksen opetussuunnitelmista tai muista ulkopuolisista normeista käsin. Riskeistä on hyvä olla tietoinen. Jos osaamisen tunnustamista halutaan kehittää vapaan sivistystyön arvojen ja tavoitteiden suunnassa, tarvitaan joka tapauksessa sektorirajat ylittävää yhteistyötä.

Vapaan sivistystyön näkökulmasta kiinnostavia ovat opitun tunnustamiselle kirjatut yksilöä oppimiseen motivoivat tavoitteet, jotka sopivat hyvin vapaan sivistystyön humanistiseen arvomaailmaan ja elinikäiseen oppimisen henkeen. Tavoite yhdistää myös pohjoismaisia vapaan sivistystyön tekijöitä. Pohjoismaisessa aikuiskoulutuksen, työmarkkinoiden ja kolmannen sektorin (vapaa sivistystyö, kansalaisjärjestöt jne.) edustajille tehdyn kyselyn tulosten mukaan kolmannelle sektorilla muotoillut opitun tunnustamisen tärkeimmät tavoitteet liittyivät yksilön hyötyyn. Sitä tuovat sekä muodolliset saavutukset että vahvistuva itseluottamus ja motivaatio.⁴⁷

Koulutusprosessien tarkoituksenmukaisuus opiskelijan kannalta katsottuna on tavoite, jota on vaikea kyseenalaistaa. Toisaalta vapaassa sivistystyössä harjoitetaan runsaasti harrastusmuotoista opiskelua, joka ei näytä jäsentyvän tutkintoon, työllistymiseen tai uralla etenemiseen johtavan koulutusprosessin osaksi. Usein opiskelijat haluavat pitääkin vapaan sivistystyön opinnot erillään työelämän vaatimuksista tai muodollisista opinnoista. Jossain elämän muuttuvassa tilanteessa harrastusopinnoissa opitun osoittaminen saattaa kuitenkin tulla uudella tavalla ajankohtaiseksi. Ihminen tarvitsee silloin taitoa artikuloida osaamistaan ja riittäviä dokumentteja tunnustuksen saamiseen sille.

Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa opiskelevat eivät toistaiseksi ole innokkaasti olleet vaatimassa osaamisensa tunnustamista. Mm. Heidi Huolmanin gradututkimustaan varten kansan- ja kansalaisopistojen kuvataideopiskelijoilta keräämä kyselyaineisto osoittaa, että kansanopistoissa opiskeleville on merkitystä lisäpisteiden saannilla muihin oppilaitoksiin pyrittäessä ja että tärkeää on oman osaamisen tunnustaminen ja arviointi jatkosuunnitelmien selkeyttämistarkoituksessa. Kyselyyn osallistuneet kansalaisopistojen kuvataideopiskelijat pitivät kuvataideosaamisensa tunnustamista muussa koulutuksessa suhteellisen vähämerkityksisenä.⁴⁸ Opiskelijan ikä ja elämäntilanne sekä osallistumistavoitteet vaikuttanevat suhtautumiseen opitun tunnustamiseen. Sen tarpeesta vapaan sivistystyön eri osallistujaryhmissä ei ole koottua tietoa.

Yhteiskunnan rahojen säästö on tavoite, jonka olemme tottuneet kuulemaan monien viimeaikaisten uudistusten perusteluna. Opitun tunnustaminen kuitenkin myös maksaa - tarvitaan uusia järjestelmiä, elimiä, asiantuntijoita, menetelmiä, ohjelmia ja rahallisia satsauksia yhteiskunnalta. Jokaisen opitun tunnustamisen prosessin läpivieminen maksaa. Kustannusten maksaja voi olla opitun tunnustusta hakeva, yhteiskunta tai esimerkiksi työnantaja tai kustannukset voidaan jakaa eri maksajien kesken. Rahoituspolitiikka vaikuttaa toisellakin tavalla: tällä hetkellä vapaan sivistystyön oppilaitosten rahoituksessa käytetty suorite, opetustunti tai -viikko ei motivoi opitun tunnustamisen kehittämiseen.

Myös opitun tunnustamisen vaikutuksista tiedetään vielä hyvin vähän. Tutkimusta on niukasti. OECD:ssä on kuitenkin kiinnitetty huomiota siihen, että opitun tunnustamisen järjestelmä ei välttämättä tuota etuja kaikille. Mm. työhön liittyvän oppimisen tunnustaminen näyttääkin aukaisevan mahdollisuuksia paremmin koulutetuille työntekijöille ja korkeamman teknologian teollisuudessa työskenteleville ja luovan kynnyksiä työmarkkinoiden ulkopuolella olevien koulutukseen pääsulle ja työllistymiselle⁴⁹. Opitun tunnustamisen epätasa-arvoa tuottava vaikutus on ilmiönä läheistä sukua koulutuksen kasautumiselle ja siitä seuraavalle epätasa-arvoa lisäävälle kehitykselle, jossa myös vapaa sivistystyö on mukana.

Pitäisikö opitun tunnustamisen järjestelmien tunnistaa sellaista osaamista, joka ei määrity ammatillisen osaamisen tai tutkintotavoitteisen koulutuksen kehyksessä - yleissivistykseen, persoonallisuuden kehittämiseen, aktiiviseen kansalaisuuteen, yhteisöissä toimimiseen tms. toimintaan liittyvää osaamista? Avautuuko tässä vapaalle sivistystyölle luonteva kehittämistehtävä, jossa se voisi toimia tasavertaisena kumppanina muiden yhteiskunnallisten instituutioiden kanssa? Muuhun osaamiseen soveltuva pedagogiikka sekä sopivat tunnistamisvälineet, menettelytavat ja osajärjestelmät voisivat auttaa koulutuksen, työn tai paremman elämän alkuun sellaisia aikuisia, joilla on niukasti tai ei ollenkaan työhön liittyvää osaamista.

Lähteet

Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen koulutusjärjestelmässä. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:27

Aikuiskoulutuksen vuosikirja. Tilastotietoja aikuisten opiskelusta 2004. Opetusministeriön julkaisuja 2006:36

Aikuiskoulutus: Oppia ikä kaikki. (2006) Komission tiedonanto.

Andersson, P., & Hult, Å. (2007) Validation policy and practice in the Nordic countries – an overview. Paper prepared for the conference Recognition of prior learning: Nordic-Baltic experiences and European perspectives, Copenhagen, 7–8 March 2007

Björnaväld, J. (2000) Making learning visible. Identification, assessment and recognition of non-formal learning in Europe. Cedefop. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Colardyn, D. & Björnaväld, J. (2004) Validation of Formal, Non-Formal and Informal Learning: policy and practices in EU Member States. European Journal of Education, vol. 39, 1/2004

Colardyn, D. & Björnaväld, J. (2005) The learning continuity: European inventory on validating non-formal and informal learning. National policies and practices in validating non-formal and informal learning. Cedefop Panorama Series; 117. Luxembourg: : Office for Official Publications of the European Communities.

Common European principles for validation of non-formal and informal learning. 2004. xxxxx Comission of the European Communities.

JaVal.

KM 1997:14 Oppimisen ilo. Elinikäisen oppimisen strategia. Helsinki: Edita

KM 2002:3 Parlamentaarisen aikuiskoulutustyöryhmän mietintö. Helsinki: Opetusministeriö

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisuja 2004:6

Lifelong Learning for All. (1996) Paris:OECD

MAKING A EUROPEAN AREA OF LIFELONG LEARNING A REALITY. (2001) Communication from the Commission. Commission of the European Communities.

http://ec.europa.eu/education/policies/lll/life/communication/com_en.pdf

Manual till portfolio - medborgarinstitutens kunskapskartläggning
Kaskö, Kristinestad och Närpes Medborgarinstitut, Finland. 2007. Nordport –hankkeen loppuraportissa Den nordiske portfolio (19-20). Luettu 18.10.2007 osoitteessa
<http://fc.folkuniversitetet.se/nordport/Tryckt%20slutrapport.pdf>

Määttä, J. (2003) Tunnista ja tunnusta opittu. Vapaan sivistystyön opintojen tunnustaminen formaalissa koulutuksessa. Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö.

REFINE: Recognising Formal, Informal and Non-formal Education. Final Project Report and VALIDPASS Proposal. (2006) Luettu 10.9.2007 osoitteessa <http://www.eucen.org/REFINE/All.html>

Ruohotie, P. (2004)

Suomen aikuiskoulutuspolitiikan teematutkinta. Katsaus suomalaiseen aikuiskoulutukseen ja OECD:n arviointiraportti. 2002. Helsinki:Opetusministeriö

Towards a European Qualifications Framework for Lifelong Learning. Commission staff working document. (2005) Luettu 10.9.2007 osoitteessa http://ec.europa.eu/education/policies/2010/consultations_en.html.

Tuomisto, J. (2003) Elinikäisen oppimisen toinen sukupolvi – unohtuiko jotain? Teoksessa Sallila, Pekka (toim.) Elämänlaajuinen oppiminen ja aikuiskasvatus. Helsinki:Kansanvalistusseura

Vaherva, T., Malinen, A., Moisio, A., Raivola, R., Salo, P., Kantasalmi, K., Kamppi, P. & Silvennoinen, H. (2006) Vapaan sivistystyön oppilaitosrakenne ja palvelukyky. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 16. Jyväskylä:Jyväskylän yliopistopaino.

Valkoinen kirja koulutuksesta. Opettaminen ja oppiminen: kohti kognitiivista yhteiskuntaa. (1996) Euroopan komissio. Luxemburg:Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto

Vapaan sivistystyön visio 2005. (2001) Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö.

Werquin, P. & Taguma, M. (2005) Recognition of Non-Formal and Informal Learning and Credit Transfer. Project plan. OECD.

Julkaisemattomat

Huolman, H. (2006) Vapaan sivistystyön kuvataideopintojen tunnustaminen formaalissa koulutuksessa. Opinnäytetyö. Turun yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta.

Niemelä, S. (2007) Vapaa kansansivistys ja inkluusio kansalaisuuteen. Artikkelit Aikuiskoulutusneuvostolle.

¹ Tuomisto 2003

² Laki vapaasta sivistystyöstä 21.8.1998/632

³ Vaherva jne. 2006

⁴ Vaherva jne. 2006

⁵ Björnaväld 2000

⁶ Aikuiskoulutuksen vuosikirja 2006

⁷ Niemelä 2007.

⁸ kompetensseista mm. Ruohotie 2004

⁹ Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen 2004

¹⁰ Elinikäisen oppimisen tiedonanto 2001

¹¹ OPM 2004

¹² Cedefop 2003

¹³ OPM 2004

¹⁴ OPM 2004

¹⁵ Eurooppalaisen elinikäisen oppimisen alueen toteuttaminen 2001
¹⁶ 2002

¹⁷ Aikuiskoulutus: oppia ikä kaikki 2006

¹⁸ Colardyn jne. 2004

¹⁹ OPM 2004

²⁰ OPM 2004

²¹ Colarnyi jne. 2004

²² Werquin jne. 2005

²³ Määttä 2003, Sahlberg 2002

²⁴ Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö 2001

²⁵ Vainikka 2001, Sahlberg 2002, Määttä 2003

²⁶ Määttä 2003

²⁷ REFINE 2006

²⁸ JaVal 2007

²⁹ OPM 2004

³⁰ Common European principles... 2004; REFINE 2006; JaVal 2007

³¹ Björnaväld 2000

³² OPM 2004

-
- ³³ Common European principles... 2004
³⁴ Andersson ja Hult 2007
³⁵ Määttä 2003
³⁶ OPM 2004
³⁷ Colardyn jne. 2004
³⁸ Colardyn jne. 2004
³⁹ Taiteesta käsin 2006
⁴⁰ JaVal 2007
⁴¹ Andersson ja Hult 2007
⁴² JaVal 2007; myös Andersson ja Hult 2007
⁴³ JaVal 2007
⁴⁴ Manual till portfolio 2007
⁴⁵ Towards European... 2005
⁴⁶ Määttä 2003; myös Huolman 2006
⁴⁷ Andersson ja Hult 2007
⁴⁸ Huolman 2006
⁴⁹ Werquin jne. 2005